

Wyrok z dnia 16 grudnia 1998 r.

II UKN 395/98

1. Przy obliczaniu 15 lat zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jako przesłanki wzrostu emerytury lub renty inwalidzkiej o 10 albo 15% podstawy ich wymiaru, uwzględnia się prace wymienione w różnych wykazach (A, B i C) załączonych do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), kierując się dyrektywą, że prace wpływające na prawo do wzrostu świadczenia emerytalno-rentowego o 15%, tym bardziej uzasadniają jego wzrost o 10%.

2. Emerytami i rencistami w rozumieniu art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (Dz.U. Nr 30, poz. 164 ze zm.) są zarówno osoby, które przed dniem 15 listopada 1991 r. pobierały wzrosty lub dodatki z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze bądź miały ustalone do nich prawo, jak też osoby, które przed tą datą złożyły wniosek o emeryturę lub rentę przy równoczesnym spełnieniu przesłanek ich wzrostu o 10 lub 15% podstawy wymiaru świadczenia.

3. W sprawach o ustalenie prawa do nieodpłatnego nabycia skarbowych papierów wartościowych (świadczeń rekompensacyjnych) kasacja przysługuje bez ograniczeń określonych w art. 393 pkt 1 KPC.

Przewodniczący: SSN Zbigniew Myszka, Sędziowie SN: Andrzej Kijowski (sprawozdawca), Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 16 grudnia 1998 r. sprawy z wniosku Romana G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o świadczeń rekompensacyjnych, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z dnia 8 kwietnia 1998 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni wyrokiem z dnia 18 grudnia 1997 r. [...] oddalił odwołanie Romana G. od zawiadomienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Gdańsku z dnia 10 września 1997 r. odmawiającego umieszczenia wnioskodawcy w spisie osób uprawnionych do nieodpłatnego nabycia świadczeń rekompensacyjnych, określonych przepisami ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (Dz.U. Nr 30, poz. 164), ponieważ w dniu 14 listopada 1991 r. nie przysługiwało mu prawo do wzrostu lub dodatku z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, przewidziane w § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W motywach tego rozstrzygnięcia Sąd Wojewódzki powołał się na ustalenie następujących faktów oraz ich prawną kwalifikację.

Składając w dniu 11 września 1991 r. wniosek o rentę inwalidzką, wnioskodawca przedłożył zaświadczenie o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach. W decyzji z dnia 26 listopada 1991 r. o przyznaniu renty inwalidzkiej nie uwzględniono wzrostu świadczenia na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., czego wnioskodawca nie kwestionował ani nie zaskarżył. Ustawa z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) zobowiązała emerytów i rencistów prawa do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a sposób rekompensaty tego utraconego uprawnienia ustalono w ustawie z dnia 6 marca 1997 r. Przepis art. 3 ust. 2 powołanej ustawy stanowi, że osobami uprawnionymi do świadczeń rekompensacyjnych są emeryci i renciści uprawnieni przed dniem 15 listopada 1991 r. do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym

charakterze, a którzy uprawnienia te następnie utracili. Tymczasem wnioskodawcy nie przyznano do dnia 14 listopada 1991 r. takiego dodatku do renty inwalidzkiej, więc nie mógł go zostać pozbawiony, a tym samym nie może się domagać odpowiedniej rekompensaty. Poza tym wnioskodawca nie zaskarżył decyzji rentowej z dnia 26 listopada 1991 r., wobec czego jej obecne kwestionowanie jest spóźnione.

Apelację wniesioną przez wnioskodawcę oddalił Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 8 kwietnia 1998 r. [...], kwestionującym jedynie uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia. Sąd Apelacyjny zauważył, że w aktach rentowych znajduje się zaświadczenie Stoczni G. S.A. w G. (o nieczytelnej dacie), że wnioskodawca był od dnia 11 lutego 1966 r. do dnia 15 października 1978 r., a więc przez 11 lat, 8 miesięcy i 4 dni, zatrudniony jako przetokowy, manewrowy i ustawiacz pociągów, które to prace objęte są wykazem A w dziale VIII pkt 13 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Natomiast od dnia 16 grudnia 1983 r. do dnia 13 września 1991 r., czyli przez 7 lat, 8 miesięcy i 23 dni, wnioskodawca pracował jako kompletator części kadłuba i robotnik technicznej obsługi produkcji, a więc na stanowiskach wymienionych w wykazie C dział I pkt 17 powołanego rozporządzenia. Zgodnie z § 4 oraz § 16 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia pracownik wykonujący przez co najmniej 15 lat prace wymienione w wykazie A lub w dziale I wykazu C nabywa prawo do wzrostu emerytury lub renty odpowiednio o 10 bądź 15% podstawy jej wymiaru. Wnioskodawca nie wykonywał jednak przez 15 lat pracy wyszczególnionej w wykazie A lub C, więc w dacie składania wniosku o rentę inwalidzką nie spełniał warunków do wzrostu podstawy jej wymiaru z tytułu pracy w szczególnych warunkach, ponieważ prac objętych wspomnianymi wykazami nie można sumować, a osobno przy każdej z nich nie przepracował przynajmniej 15 lat. Przyznana wnioskodawcy renta inwalidzka słusznie zatem nie została podwyższona z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Skoro zaś wnioskodawca nie nabył prawa do powołanego wzrostu, to nie może też skutecznie dochodzić prawa do nieodpłatnego nabycia świadczeń rekompensacyjnych. Sąd Apelacyjny nadmienił ponadto, że gdyby wnioskodawca spełniał przesłanki wzrostu świadczenia rentowego, a organ rentowy nie orzekłby o tym wzroście w pierwszorazowej decyzji z dnia 26 listopada 1991 r. (przyznającej rentę od dnia 14 września 1991 r., czyli przed dniem wejścia w życie ustawy rewaloryzacyjnej z 17 października 1991 r.), to z powołaniem się na błąd ZUS-u mógłby wnioskodawca dochodzić prawa do nieodpłatnego nabycia świadczeń rekompensacyjnych.

Kasację od powyższego wyroku wniósł w imieniu wnioskodawcy jego pełnomocnik - radca prawny Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” Stoczni G., zarzucając naruszenie postanowień wykazu A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. przez jego niezastosowanie wobec skarżącego, a tym samym przyjęcie, że nie spełnia on warunków do nieodpłatnego nabycia prawa do świadectw rekompensacyjnych i domagając się na tej podstawie zmiany zaskarżonego orzeczenia oraz „uznania wniosku o przyznanie świadectw rekompensacyjnych z tytułu pracy w szczególnych warunkach”, względnie jego uchylecia i przekazania sprawy Sądowi drugiej bądź pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono ponadto, że Sąd Apelacyjny „nie zwrócił uwagi” na znajdujące się w aktach sprawy kolejne zaświadczenie wystawione w dniu 2 czerwca 1998 r. przez PKP - Stację Kolejową G. i stwierdzające, iż skarżący był w tych samych co w Stoczni Gdańskiej szczególnych warunkach, wymienionych w wykazie A dział VIII poz. 13 pkt 8 wykazu stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Komunikacji z dnia 29 czerwca 1983 r. (Dz.Urz. MK Nr 10, poz. 77), zatrudniony również w latach 1960-1965 przez okres 3 lat, 8 miesięcy i 24 dni. Przy uwzględnieniu uznanych przez Sąd Apelacyjny 11 lat, 8 miesięcy i 4 dni identycznego zatrudnienia w Stoczni G., skarżący miał w momencie składania wniosku o rentę inwalidzką ponad piętnastoletni okres zatrudnienia w szczególnych warunkach, a tym samym spełnia warunki do nieodpłatnego nabycia świadectw rekompensacyjnych.

Wezwany do uzupełnienia formalnych braków kasacji przez wskazanie wartości przedmiotu zaskarżenia, skarżący w piśmie procesowym z dnia 1 lipca 1998 r. wyjaśnił, iż nie domaga się świadczenia majątkowego, tylko ustalenia prawa do wzrostu renty z tytułu wykonywania przez okres ponad 15 lat pracy w szczególnych warunkach, określonej w wykazie A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., a w konsekwencji żąda - na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. - ustalenia prawa umieszczenia swego nazwiska w spisie osób uprawnionych do nieodpłatnego nabycia świadectw rekompensacyjnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest dopuszczalna i zasadna. Co się tyczy dopuszczalności kasacji, to słusznie twierdzi skarżący, że przedmiotem jego żądania nie jest zasądzenie określonego świadczenia, tylko ustalenie, iż przed dniem 15 listopada 1991 r. był z tytułu

piętnastoletniego zatrudnienia w szczególnych warunkach uprawniony do wzrostu renty inwalidzkiej o odpowiedni procent podstawy jej wymiaru. Innymi słowy, skarżący domaga się ustalenia prawa, które określał przepis art. 54 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) stanowiący, że z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze może być przyznany wzrost emerytury lub renty inwalidzkiej w wysokości 10 lub 15% podstawy jej wymiaru. Uprawnienie to zgodnie z upoważnieniem art. 55 powołanej ustawy zostało skonkretyzowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Przepis § 16 rozporządzenia - przed skreśleniem mocą rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 maja 1996 r. (Dz.U. Nr 63, poz. 292) - stanowił, że pracownik nabywający prawo do emerytury lub renty inwalidzkiej, który przez co najmniej 15 lat wykonywał prace wymienione w wykazie A lub w dziale I wykazu C (stanowiących załącznik do rozporządzenia), ma prawo do wzrostu emerytury lub renty odpowiednio o 10 (ust. 1) lub o 15% (ust. 2) podstawy jej wymiaru.

W przedmiotowej sprawie jest niesporne, że w okresie zatrudnienia w Stoczni G. skarżący wykonywał przez 11 lat, 8 miesięcy i 4 dni prace wymienione w wykazie A dział VIII pkt 13 oraz przez 7 lat, 8 miesięcy i 29 dni prace wskazane w wykazie C dział I pkt 17. Żaden z tych okresów traktowanych z osobna nie sięga więc 15 lat, choć łączny okres zatrudnienia w szczególnych warunkach wynosi 19 lat, 6 miesięcy i 9 dni. Co prawda przepis art. 54 ust. 2 ustawy o z.e.p. stanowił, że jeżeli 10 lub 15% wzrostu emerytury lub renty przysługuje z dwóch lub więcej tytułów, wypłaca się tylko wzrost z jednego tytułu - korzystniejszy lub wybrany przez zainteresowanego, ale to nie znaczy, iż ustawodawca wykluczył uprawnienie do jednego wzrostu, wynikającego z faktu co najmniej piętnastoletniego wykonywania prac objętych różnymi wykazami. Takiej sytuacji nie wykluczał też § 16 rozporządzenia, co jest zresztą zrozumiałe, gdyż zamiarem racjonalnego prawodawcy nie mogło być wówczas pozbawienie pracownika prawa do wzrostu jego emerytury lub renty. Różnorodność poszczególnych prac nie odbiera im bowiem ogólniejszej kwalifikacji prac „w szczególnych warunkach”, a przypisanie do nich procentowo różnej stopy owego wzrostu uzasadnia jedynie tezę, że piętnastoletni okres zatrudnienia przy pracach o odmiennej „wartości” uprawnia do wzrostu emerytury lub renty o 10%, bo przynajmniej tyle

warte są prace wliczane do stażu warunkującego wzrost o 15%. Przyjęta bez jakiegokolwiek dowodu teza Sądu Apelacyjnego, że nie można sumować okresów prac objętych różnymi wykazami jest więc nietrafna. Wskutek błędnej wykładni art. 54 ust. 1 pkt 2 ustawy o z.e.p. i § 16 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. doszło zatem do bezzasadnej odmowy subsumcji ustalonego stanu faktycznego sprawy pod normę wynikającą z tych przepisów. W dniu 14 września 1991 r., a więc w dacie, od której w związku z wyczerpaniem prawa do zasiłku chorobowego, przyznano skarżącemu - deklaratoryjnymi decyzjami z dnia 22 października i 26 listopada 1991 r. - prawo do renty inwalidzkiej, był on bowiem uprawniony do wzrostu tego świadczenia o 10% podstawy jego wymiaru. Z mocy art. 21 ust. 4 w związku z art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), skarżący z momentem wejścia tej ustawy w życie w dniu 15 listopada 1991 r. utracił uprawnienie do wspomnianego wzrostu świadczenia rentowego. Sytuacja faktyczna, w której znalazł się skarżący jest zatem objęta zakresem zastosowania ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (Dz.U. Nr 30, poz. 164), która dla osób dotkniętych zdarzeniami określonymi w jej tytule przewiduje prawo do majątkowej rekompensaty, polegającej na nieodpłatnym nabyciu ustanowionych przez ustawę skarbowych papierów wartościowych (tzw. świadectw rekompensacyjnych), o nominalnej wartości 1 złotego (art. 9 ust. 2), podlegającej jednak waloryzacji na zasadach określonych w art. 14. Każdemu z uprawnionych przysługują świadectwa o łącznej wartości nominalnej równej należności ustalonej zgodnie z załącznikiem do ustawy (art. 4), przy czym do kręgu uprawnionych należą między innymi „osoby będące przed dniem 15 listopada 1991 r. emerytami i rencistami uprawnionymi do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na podstawie przepisów wymienionych w art. 1 ustawy z dnia 17 października 1991 r. (...), które utraciły prawo do wzrostów lub dodatków” (art. 3 pkt 2 ustawy).

Cytowany wyżej przepis jest wprawdzie adresowany do osób „będących przed dniem 15 listopada 1991 r. emerytami i rencistami”, lecz osobom tym ma zrekompensować przysługujące im przed tą datą i utracone po niej „prawo” do przedmiotowych wzrostów lub dodatków. Wspomniane „prawo” powstawało zaś z dniem spełnienia się wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, a prawo do emerytury

lub renty inwalidzkiej dla pracownika korzystającego z zasiłku chorobowego - z dniem zaprzestania jego pobierania (art. 76 ustawy o z.e.p.), chociaż wypłata świadczeń nie mogła w zasadzie obejmować okresu dłuższego niż 3 miesiące kalendarzowe poprzedzające miesiąc zgłoszenia wniosku lub wydania decyzji z urzędu (art. 99 ustawy o z.e.p. w brzmieniu obowiązującym przed 31 grudnia 1996 r.). Uprawnienia do wzrostu lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze nie należy zatem ograniczać do sytuacji faktycznego wypłacania tych świadczeń przed dniem 15 listopada 1991 r. Z drugiej jednak strony wymaganie przez ustawę z 6 marca 1997 r., żeby uprawniony do tych świadczeń był przed 15 listopada 1991 r. „emerytem lub rencistą” wyklucza sytuację, w której wniosek emerytalno-rentowy mógłby zostać złożony nawet w lutym 1992 r., co w świetle obowiązującego wówczas brzmienia art. 99 ustawy o z.e.p. pozwalałoby przyznać emeryturę lub rentę za 3 miesiące poprzedzające miesiąc złożenia wniosku, gdyż ich wypłata tak czy owak nie objęłaby zniesionych z dniem 15 listopada 1991 r. wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Trzeba zatem przyjąć, że emerytami i rencistami w rozumieniu art. 3 pkt 2 ustawy z 6 marca 1997 r. są zarówno osoby, które przed dniem 15 listopada 1991 r. pobierały takie wzrosty lub dodatki bądź miały ustalone prawo do wspomnianych świadczeń, jak też osoby, które przed wymienioną datą złożyły wniosek o emeryturę lub rentę przy równoczesnym spełnieniu przesłanek warunkujących ich wzrost o 10 lub 15% podstawy wymiaru świadczenia.

Dotychczasowe rozważania wykazały, że [...] kasacja jest uzasadniona. Wydanie orzeczenia reformatoryjnego nie wchodziło jednak w grę wobec twierdzenia skarżącego, że pracę w szczególnych warunkach wykonywał ponadto przez okres 3 lat, 8 miesięcy i 24 dni podczas zatrudnienia na PKP w latach 1960-1965 r., co wymaga poczynienia dodatkowych ustaleń faktycznych oraz oceny ich ewentualnego wpływu na treść żądania skarżącego.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ KPC orzekł jak w sentencji.

=====